Politiske forhold i Italien — før og efter den 20. juni 1976

Ole Jess Olsen

1. *Indledning*

Den 20. juni 1976 blev på forhånd udpeget som en historisk dag af både italiensk og udenlandsk presse. Alle forventede, at det valg til det italienske parlaments to kamre, som var blevet udskrevet i begyndelsen af maj efter at socialistpartiet havde afvist fortsat at støtte den siddende kristelige demokratiske mindretalsregering under Aldo Moros ledelse, ville resultere i en betydelig sejr for venstrefløjen, hvor kommunister, socialister og Pdup-Manifesto endog havde mulighed for at opnå de magiske 50 pct. af de afgivne stemmer. Dette ville være en afgørende ændring af de parlamentariske forhold i et land, hvor valgene i efterkrigstiden indtil da kun havde forårsaget få og for det meste ubetydelige forskydninger, og hvor et enkelt parti, de kristelige demokrater, hele tiden havde haft regeringsmagten, omend med skiftende koalitionspartnere. Men selv uden venstrefløjens opnåelse af de 50 pct. (hvilket blev valgets resultat; de fik tilsammen 45,5 pct. af de afgivne stemmer) var valget parlamentarisk skelsættende, fordi 1. Pci efter alles forventning ville blive af samme størrelse som Dc, og 2. valget var blevet udskrevet efter at Psi havde afvist fortsat at støtte den regeringskoalition, centrum-venstre, som har domineret i de sidste 15 år, og havde krævet kommunisterne inddraget under en eller anden form i regeringssamarbejdet. Det er derfor naturligt, at man ofte under valgkampen støtte på sammenligninger mellem den ventede 20. juni og en anden mærkedag i den italienske republiks 30-årige historie, den 18. april 1948. Dengang vandt de kristelige demokrater ved det første parlamentsvalg efter fascismen en afgørende sejr over venstrefløjssamarbejdet mellem socialister og kommunister og sendte hermed deres tidligere partnere fra efterkrigstidens første regeringer ud på en politisk ørkenvandring. For socialisterne skulle den vare indtil begyndelsen af 60erne og for kommunisterne indtil i dag.

Denne seneste udvikling i Italien er også bemærkelsesværdig, fordi den tilsyneladende er sket meget hurtigt og i en vis udstrækning er kommet bag på hoveddeltagerne. Så sent som ved regionalvalget i 1970 og ved det foregående parlamentsvalg i 1972 var der intet, der tydede på en udvikling i retning af en

styrkelse af det politiske venstre. Ved disse valg bevarede Pci netop stillingen fra parlamentsvalget i 1968 (27 pct.), men samtidig gik dets mindre støtteparti, Psiup, betydeligt tilbage og dette parti opnåede ikke at blive repræsenteret i 1972. Resultaterne for Psi viste også nærmest en nedadgående tendens ved disse valg.

Tværtimod var der meget i begyndelsen af 70erne, der tydede på, at udviklingen gik den modsatte vej. Efter den betydelige sociale uro i perioden 1968–70 – studenterbevægelse, arbejderkampe, oprørslignende episoder i Syditalien og de mange bombeattentater – som venstrefløjen blev gjort ansvarlig for i offentligheden, var der al mulig grund til at forvente et backlash med krav om lov og orden, mere politi, forbydelse af strejker osv. Dette skete jo på samme tidspunkt i andre vestlige lande og havde også tidligere fundet sted i Italien (højres valgsejr i 1948 var en sådan reaktion på de sociale kampe, der fandt sted i tiden efter fascismens fald). I første omgang kunne man også tale om et backlash i Italien, hvor det nyfascistiske parti, Msi, blev 1972-valgets store sejrherre og gik frem fra 5,7 til 8,7 pct. (i tallet 5,7 fra 1968 er medregnet resultatet for monarkisterne, der i 1972 opstillede sammen med fascisterne). De kristelige demokrater førte en højredrejet lov- og orden valgkamp og bevarede deres stilling fra de foregående valg. På regeringsplan afspejledes denne udvikling i dannelsen af den første centrum-højre regering i over 10 år (Dc, Psdi, Pli).

I 1974 kom så de første klare indicier på, at den politiske vind var begyndt at blæse den modsatte vej og det med større styrke end til blot at genskabe status quo ante. Det vigtigste var folkeafstemningen om skilsmissens indførelse i Italien, hvor tilhængerne – samtlige ikke-katolske partier – den 12. maj 1974 vandt med knap 60 pct. af de afgivne stemmer. Modstanden mod skilsmisseloven blev støttet af kristelige demokrater og nyfascister. Resultatet kom uventet for de fleste, der havde ventet et meget lige resultat, evt. med en sejr til skilsmissemodstanderne. Dette gælder i særdeleshed for Pci, der altid har frygtet en konfrontation med Dc på religiøse spørgsmål (og det er skilsmisse i Italien) og til det sidste prøvede at lave en kompromisløsning med katolikkerne for at undgå folkeafstemningen. Der var i vide kredse af det katolske parti velvilje overfor en sådan løsning, men partisekretæren, Amintore Fanfani, fik gennemtrumfet afstemningen, åbenbart udfra en tilsvarende forventning som kommunisternes. Han ledede selv sit partis kampagne i korstogslignende stil, men dette slog altså fejl.

Efter skilsmisseafstemningen var der en del tvivl om, hvorvidt man kunne fortolke resultatet som en sejr for venstrefløjen (de sejrrige ikke-katolske partier omfattede jo også centrum- og højrepartierne, Psdi, Pri og Pli). Det skulle dog hurtigt vise sig, at skilsmisseafstemningen faktisk var udtryk for et ryk til venstre i den italienske befolkning. Allerede i sommeren 1974 var der regionalvalg på Sardinien, et traditionelt stærkt Dc-område, hvor Pci gik stærkt frem

og hvor Dc tabte. Denne udvikling fik så sin endelige bekræftelse ved regional- og kommunevalget den 15. juni 1975, hvor Pci på landsplan gik frem fra 27,2 til 32,0 pct. i forhold til parlamentsvalget i 1972. Samtidig gik Psi frem fra 9,6 til 12,0 pct. og Dc gik tilbage fra 38,7 til 35,5 pct.

Selvom mange havde ventet en sejr for Pci, så var resultatets størrelsesorden uventet for de fleste – efter sigende også for kommunisterne[1]). Der var dog sket meget i Italien, både før og efter 1972, som pegede i en anden retning end den højrereaktion, der tilsyneladende var dominerende i begyndelsen af 70erne. På trods af økonomisk tilbagegang i 1970–71 og igen fra 1974 fortsatte den italienske fagbevægelse med stor styrke sin aktive linie fra slutningen af tresserne (den var blevet styrket gennem samlet optræden af de tre store fagforbund og gennem overtagelse af kontrollen med de ofte spontane bevægelser, der havde præget arbejdskampene i 1969). Samtidig havde den italienske industrielle arbejdsgiverorganisation, *Confindustria,* siden 1970 gennemgået en betydelig liberaliseringsproces, der kronedes med Fiat-lederen, Giovanni Agnellis valg til præsident i foråret 1974. På dette tidspunkt havde de italienske domstole også gravet sig frem til, at de mange terrorhandlinger næsten alle var fascistiske provokationer, således at selv regeringspartiet måtte opgive dets traditionelle opfattelse af de »modsatte og ligeværdige ekstremer«. Kupforsøg fra 1970, der involverede fascister i samarbejde med repræsentanter for den italienske efterretningstjeneste, blev ligeledes kendt på dette tidspunkt (den tidligere leder af efterretningstjenesten, general V. Miceli, blev arresteret i denne forbindelse i efteråret 1974. Han opstillede for Msi til valget i juni i år), og de tilbagevendende korruptionsskandaler omkring regeringspartiet blev afsløret i stadigt stigende tempo.

Andreottis centrum-højre regering blev kun en kort parantes og ikke det permanente skift i Dc's alliancepolitik, som bl. a. venstrefløjen frygtede. Allerede i sommeren 1973 blev den skiftet ud med en ny centrum-venstre regering under Mariano Rumors ledelse. Dette skift i regeringens parlamentariske sammensætning er typisk for de mange regeringsdannelser, som Italien er berømt for i efterkrigstiden; det fandt ikke sted efter »normale« hændelser som valg eller lignende, men efter en forskydning af magt- og allianceforhold mellem Dc's fraktioner[2]). Centrum-venstre koalitionen fortsatte som det parlamentariske grundlag for regeringen indtil valget blev udskrevet i maj i år, men med fire

1. Den italienske presse, der først havde forudsagt fremgangen, skiftede standpunkt i de sidste dage før valget og hældede nu nærmest til, at intet nyt ville ske og at Fanfanis anti-kommunistiske korstog ville have held med sig. Den betydelige usikkerhed omkring de forskellige valgs udfald kan måske undre læseren. Det skal derfor tilføjes, at Italien i modsætning til de fleste andre vestlige industrilande kun har meget få og meget upålidelige politiske opinionsundersøgelser.
2. Den nye centrum-venstre regering under Rumors ledelse kom i stand efter den såkaldte »Giustinianiske fred« mellem lederne af Dc's vigtigste fraktioner, Fanfani, Moro, Andreotti, Colombo, Piccoli, Taviani m. fl., der også førte Fanfani tilbage til posten som partisekretær (R. Orfei (1976), s. 263–64).

forskellige regeringer, hvor partierne på skift deltog eller fungerede som parlamentarisk grundlag udenfor regeringen, med flere lange regeringskriser og med stadig større modstand indenfor partierne mod en fortsættelse af centrum-venstre. Især Psi følte samarbejdet med de kristelige demokrater belastende, en fornemmelse der blev kraftigt bestyrket efter kommunisternes sejr ved regionalvalget sidste år. Dette parti var da også den direkte årsag til de regeringskriser, der udløste sommerens valg.

Den samtidige ustabilitet – de mange svage regeringer, der efter ofte langvarige regeringskriser afløser hinanden i hurtigt tempo – og stabilitet – de små udsving ved valgene, de samme ministre, der bliver siddende i de skiftende regeringer – tillige med dén magtens arrogance i form af korruptionsskandaler og en udpræget nidkærhed i byzantiske person- og fraktionsstridigheder, der i stigende grad har præget italiensk politik i efterkrigstiden kan virke besynderlig på en udenforstående iagttager og måske forlede til forhastede slutninger om sydeuropæisk politisk kultur. Jeg mener imidlertid, at disse fænomener ikke så meget er udtryk for en konstant kulturfaktor som de er det logiske resultat af de italienske politiske partiers opbygning i årene omkring afslutningen af 2. verdenskrig og deres relationer til det omgivende samfund. Denne politiske »overbygning« er siden i vid udstrækning forblevet konstant, medens den sociale og økonomiske »basis« har gennemløbet en nærmest eksplosiv udvikling. Det er ikke muligt i det følgende at give en udtømmende analyse af disse problemer, hvor jeg må indskrænke mig til en kort gennemgang af de italienske partier, af deres vælger- og medlemsbasis og af hovedtrækkene i den parlamentariske udvikling som baggrund for at forstå 1976-valgets betydning.

2. *De italienske politiske partier*

Partisystemet i Italien (i en politisk aktiv Vatikanstats hjemland) er som bekendt først og fremmest karakteriseret ved, at det største parti er katolsk og at det næststørste er kommunistisk. Det er især disse to partier, der i det meste af efterkrigstiden har repræsenteret ca. to trediedele af de italienske vælgere, jeg vil behandle i det følgende. Deres opbygning og position blev dannet i hovedtræk i årene omkring afslutningen af 2. verdenskrig og er siden bevaret nogenlunde uændret. Den politiske journalist, Antonio Gambino, udgav sidste år et omfattende værk om den politiske udvikling i perioden 1944–48, hvor han i en kort epilog sammenfattede de konstante og centrale træk ved det italienske partisystem i efterkrigstiden:

> »Med afstemningen den 18. april (1948) slutter efterkrigstiden og hovedlinierne for den italienske udvikling er hermed afstukket for en generation eller mere. De er stabilt og urokkeligt indsat ved magten. Her over for står nu i frontal konfrontation dét venstre, som indtil 1956 består af Pci og Psi og derefter – med socialisternes udskillelse og successive indtræden i rege-

ringssfæren – kun af kommunisterne. På trods af disses organisatoriske styrke og deres militantes indsats kan de af strukturelle grunde (forbindelserne til USSR, deres manglende ideologiske afklaring) ikke komme til at frembyde et regeringsalternativ. De begrænser sig derfor til at yde en energisk oppositionsindsats, som mest er det af navn, og som er ude af stand til at begrænse de korporative tilbøjeligheder og tendenser, der findes i det katolske parti. På denne måde er forudsætningerne for landets politiske, økonomiske og sociale degeneration i de følgende 25 år objektivt givne.« (A. Gambino (1975), s. 481).

Det gælder for begge partier, at de er relativt nye – de blev først oprettet på tærsklen til Mussolinis magtovertagelse – og at de først har opnået deres nuværende størrelse og betydning i årene efter krigsafslutningen.

Dc (Democrazia cristiana)

Dc repræsenterer en genoptagelse af det første katolske parti, *Partito popolare italiano* (Ppi), som blev oprettet efter 1. verdenskrig og som opnåede en betydelig tilslutning ved de sidste valg inden den fascistiske magtovertagelse[3]). Partiet fortsatte ikke som organisation under fascismen, og da Dc blev dannet i 1942, skete det gennem en samling af en række katolske lægmandsorganisationer, der ville sikre sig politisk repræsentation i modstanden mod fascismen og i tiden derefter. Partiet deltog i det italienske »frihedsråd«, *Cln,* og i partisankrigen i Norditalien. Efter en krise i samarbejdet mellem de seks anti-fascistiske partier, der udgjorde datidens nationale samlingsregeringer, lykkedes det i efteråret 1945 – på et tidspunkt hvor ingen kendte partiernes vælgermæssige støtte – de kristelige demokraters leder, Alcide de Gasperi, at få overdraget posten som statsminister. Han fortsatte på denne post i samlingsregeringerne (med deltagelse af kommunister og socialister) indtil maj 1947 og herefter i en centrumhøjre regering (Dc, Psdi, Pri og Pli) indtil det første parlamentsvalg i april 1948. I denne periode lykkedes det for de kristelige demokrater at befæste og udbygge dén dominerende position i italiensk politik og samfundsliv, som blev bekræftet ved valgsejren i 1948, og som de har bevaret sidenhen.

De vigtigste punkter i deres indsats bestod i: 1. At bremse den kommunistisk og socialistisk dominerede modstandsbevægelse, Clnai's forsøg på at forlænge sin indflydelse efter krigen gennem varetagelse af den offentlige administration i Norditalien. 2. at forhindre opgøret med fascisttiden og med de grupper, der var belastede af samarbejdet med fascisterne. 3. At sikre en konservativ økonomisk politik, hvor man i første omgang undlod en række nødforanstaltninger, forårsaget af de akutte økonomiske vilkår (pengeombytning, valutarestriktioner etc.), og hvor man i anden omgang undlod at gennemføre de strukturreformer, som var nødvendige for den langsigtede økonomiske udvikling og

3. Dc's første leder, Alcide de Gasperi, var Pri's sidste partisekretær i 1924–25.

hvis manglende gennemførelse plager det italienske samfund den dag i dag. Det lykkedes også at tvinge den italienske arbejderbevægelse i defensiven i Norditalien (ophævelse af forbud mod afskedigelser, hårdhændet deflationspolitik bl.a. gennem nedsættelse af offentlige tilskud til daglige forbrugsvarer etc.). 4. At sikre Italiens deltagelse i den vestlige alliance, militært og økonomisk (herunder i det liberale handels- og valutasystem, der på lidt længere sigt blev opbygget, og som for Italiens vedkommende repræsenterede et brud med ca. 60 års restriktionspolitik).

Det kan måske undre en nutidig iagttager, at de kristelige demokrater var i stand til at gennemføre denne politik med regeringer, der i de første år havde socialister og kommunister som deltagere. Forklaringen må søges i en kombination af en række faktorer: 1. På trods af modstandsbevægelsens og venstres tilsyneladende styrke ved krigsafslutningen var det italienske samfund stadigvæk for en stor dels vedkommende traditionelt-agrart, konservativt og katolsk. 2. Italien var efter krigen placeret i den vestlige interessesfære og besat af engelske og amerikanske tropper. 3. Venstrepartierne – især det af Togliatti ledede Pci – førte under erkendelsen af disse realiteter en defensiv linie i regeringssamarbejdet. I stedet satsede de på en valgsejr i 1948 gennem en styrkelse af det organisatoriske arbejde og ved at appellere til så brede befolkningsgrupper som muligt. 4. De kristelige demokrater var taktisk dygtige til at udnytte deres muligheder og tog hele tiden initiativet, medens venstrepartierne på en række afgørende tidspunkter fejlbedømte situationen[4]).

Dc erhvervede i disse år den vælgersammensætning og den partistruktur, som i stigende grad og under skiftende ydre vilkår har præget partiet indtil i dag, og som er en væsentlig årsag til dets ekstreme mangel på politisk handlekraft (*immobilismo*) samt til den korruptionsprægede klientstruktur (*sottogoverno*), som udgør en vital del af partiets magtgrundlag. Dc er hverken i sin vælgermæssige eller organisatoriske tilslutning et entydigt konservativt parti som f.eks. det vesttyske CDU (hvor »kristeligt« nærmest er et betydningsløst præfiks), men har et meget heterogent socialt grundlag. Dets ideologiske produkter har også i stor udstrækning været præget af populistiske og antikapitalistiske elementer, som er typiske for megen katolsk tænkning[5]). Ppi havde sin største tilslutning i det stærkt katolske Nordøstitalien og blandt småbønderne i Mellemitalien. Dc fastholdt dette grundlag og udvidede det til også at omfatte byernes borgerskab og småborgerskab (hvor det i Norditalien fortrængte gamle partier som Pli) samt dele af arbejderklassen. Geografisk var Syditalien, hvor Ppi

4. Denne periode med dens forskellige politiske og økonomiske aspekter er behandlet i S. J. Woolf (1972).
5. Den ideologisk mest aktive gruppe i Dc i den tidlige periode var den såkaldte *Dossetti-gruppe*, der repræsenterede partiets venstrefløj, og som skarpt kritiserede de Gasperis konservative linie. Dossetti-gruppen var politisk svag, men fik en betydelig kulturel indflydelse gennem tidsskriftet, *Cronache sociali*, og gennem påvirkningen af senere indflydelsesrige Dc-politikere. Den kendteste er Amintore Fanfani.

aldrig opnåede nogen større tilslutning, partiets vigtigste landvinding. Denne del af Italien blev efter Nordøstregionen Dc's vigtigste område. Den sociale sammensætning af partiernes vælgere samt de forskellige sociale klassers partifordeling er anført i tabel 1 og 2.

Tabel 1. Partiernes vælgere fordelt efter social klasse ved valget i 1968 (pct.):)*

	I	IIa	IIb	IIc	III	I alt
Pci-Psiup	–	12,1	25,3	2,0	60,6	100,0
Psi	–	21,9	18,7	–	59,4	100,0
Psdi	7,1	14,3	28,6	–	50,0	100,0
Pri	14,3	14,3	42,8	–	28,6	100,0
Dc	1,6	14,4	36,0	3,2	44,8	100,0
Pli	10,5	15,8	42,1	10,5	21,1	100,0
Msi-Monarkister	5,6	38,8	22,2	11,2	22,2	100,0

Kilde: P. Sylos Labini (1974), s. 192.

Tallene i tabel 1 er hypotetiske, eftersom der ikke findes sociologiske undersøgelser foretaget efter den anvendte sociale inddeling. Der er i det hele taget kun foretaget meget få af denne slags undersøgelser i Italien. De vigtigste er M. Dogans undersøgelse af 1958-valget (M. Dogan (1963)) og C. Cattaneo-instituttets undersøgelse af 1963-valget (G. Galli og M. Prandi (1970)).

Tabel 2. De forskellige sociale klasser fordelt efter partivalg i 1968 (pct.):)*

	I	IIa	IIb	IIc	III
Pci-Psiup	–	23,5	23,7	20,0	40,2
Psi	–	13,7	6,5	–	12,1
Psdi	14,3	3,9	4,3	–	4,4
Pri	14,3	2,0	3,2	–	1,3
Dc	28,5	35,3	48,4	40,0	35,6
Pli	28,5	5,9	8,6	20,0	2,6
Msi-Monarkister	14,4	13,7	4,3	20,0	2,6
Andre	–	2,0	1,0	–	1,2

Kilde samt forklaring til tabellen, se tabel 1.

*) I. Borgerskabet (store jordejere, ejere af industrivirks., højere funktionærer, rentiers m. fl).
II. Middelklasser.
a. Funktionærer.
b. Selvstændige næringsdrivende.
c. Særlige kategorier (militær, kirke m.v.).
III. Arbejderklassen.

Denne tilslutning blev dels vundet gennem de Gasperis centrumspolitik – til »venstre« sikrede man tilslutningen ved løfter om moderate reformer og ved at fremhæve Dc som alle katolikkers parti; til »højre« sikrede man sig ved en stærkt provestlig og antikommunistisk linie og ved en de facto konservativ økonomisk politik (der i det almindelige økonomiske opsving efter Koreakrigen, hvor Italien deltog med meget høje vækstrater, havde betydelig succes) – og dels gennem en betydelig organisatorisk indsats.

Både Dc og Pci er i modsætning til de andre italienske partier egentlige masseorganiserede partier. Udover et stort partiapparat med et milliontal medlem-

mer er de to partier også karakteriseret ved at have en meget stærk støtte i en række interesseorganisationer af forskellig karakter. Især i de Gasperi-perioden (dvs. indtil 1954) var de sidste af stor betydning for Dc. Den vigtigste for valgtilslutningen var den katolske lægmandsorganisation, *Azione Cattolica,* der i 1946 havde over 1,7 millioner medlemmer (G. Tamburrano (1975), s. 60). De vigtigste økonomiske masseorganisationer bag Dc's succes var den katolske arbejderorganisation, *Acli,* og småbøndernes sammenslutning, *Coldiretti.* Acli spillede en betydelig rolle ved splittelsen af den italienske fagbevægelse i 1948 og den efterfølgende oprettelse af en katolsk landsorganisation, *Cisl,* der i løbet af 50erne blev næsten lige så stor som den kommunistisk dominerede fagorganisation, *Cgil.* I 1961 havde Cisl 2,4 millioner medlemmer mod Cgil's 3,7 millioner. Coldiretti kontrollerede ca. 90 pct. af de italienske småbønder og i 1962 var ca. 1,8 millioner familier tilknyttet denne organisation (G. Galli og A. Prandi (1970), s. 212 og s. 183–88)[6]). Disse organisationer spillede en meget betydelig rolle for Dc i 40erne og 50erne, hvor man direkte talte om, »hvor mange parlamentsmedlemmer den eller den organisation kontrollerede« (G. Tamburrano (1975), s. 60–65).

Dc opbyggede også sin egen medlemsorganisation, der nåede sit højdepunkt i slutningen af 50erne med over 1,5 millioner medlemmer. Tamburrano anfører i sin bog nogle tal for udviklingen i den sociale sammensætning af Dc's medlemmer efter 1962:

Tabel 3. Dc's medlemmer fordelt efter erhverv og arbejdsstilling i 1962 og 1971 (pct):

	1962	1971
Landbrug	20,1	15,2
heraf		
ejere af store brug	1,1	0,3
af familiebrug	12,1	10,6
forpagtere	1,8	0,7
landarbejdere	4,8	3,5
Industri	20,3	17,4
heraf		
ejere	0,8	0,8
funktionærer	2,8	3,0
arbejdere	16,7	13,6
Handel, håndværk m.v.	16,9	13,4
Offentligt ansatte	11,7	12,7
Husmødre	25,8	25,0
Studenter, pensionister	7,8	17,3
I alt	102,6	101,0

Kilde: G. Tamburrano (1975), s. 96–97. (Den »skæve« procentregning stammer herfra).

6. Dc havde også gode relationer til industriens arbejdsgiversammenslutning, *Confindustria,* bl. a. formidlet gennem det personlige venskab mellem de Gasperi og Confindustrias leder, A. Costa. Forholdet til Confindustria er beskrevet af J. LaPalombara (1964).

Som det fremgår af tabel 1 og 3 er Dc's basis meget heterogent sammensat (og indeholder bl.a. en betydelig andel arbejdere både blandt vælgere og medlemmer). Sidstnævnte tabel giver mulighed for at følge udviklingen over tid og inkluderer i modsætning til tabel 1 de »ikke-produktive« grupper, husmødre, pensionister og studenter. Fra denne tabel er der grund til at fremhæve den betydelige stigning i disse gruppers andel af Dc's medlemstal og et tilsvarende fald i de »produktive «gruppers andel (især arbejdernes). Af tabel 3 fremgår også den nogenlunde ensartede udvikling i landbrugets og industriens medlemsandele, som står i skarp modsætning til den forskydning, der er sket mellem de to hovederhverv i hele efterkrigstiden (mellem 1951 og 1971 er landbrugets andel af den aktive befolkning faldet fra ca. 40 pct. til ca. 20 pct., medens industriens andel er steget fra ca. 30 pct. til ca. 40 pct.). Denne udvikling i retning af en både kulturelt (i italiensk sammenhæng) og økonomisk mere konservativ basis – kvinder, pensionister, småborgerskab i landbrug, handel og håndværk – genfindes i den geografiske fordeling af Dc's medlemmer.

I 1946 havde Dc 54 pct. af dets medlemmer i Norditalien og 25 pct. i Syditalien. I 1961 var kun 30 pct. af medlemmerne i nord mod 46 pct. i syd. Da medlemstallet samtidig var steget fra ca. 800.000 til ca. 1,45 millioner, betyder det, at stort set hele nytilgangen var sket i Syditalien. (G. Galli og A. Prandi (1970), s. 111). Hvor partiet i første omgang rekrutterede sine medlemmer i de stærkt katolske områder i Norditalien, hvor Ppi tidligere havde haft en betydelig tilslutning, og hvor de katolske lægmandsorganisationer var stærke, så er partiets akse siden slutningen af 40erne blevet skubbet mod syd. Det er dog andre årsager end den katolske tilknytning, som har skabt Dc's store medlems- og stemmetal i Syditalien. Galli og Prandi skriver herom:

> »... . in the South the Christian Democratic gains were due largely to the party's ability to present itself as the »party of the government« .... In the political culture of the South, becomming a member of such a party often is insurance against unemployment or gives one an advantage in the competition for a desirable position in a public office or in a private firm.« (s. 121)[7]).

Udviklingen i den geografiske fordeling af Dc's stemmer i efterkrigsperioden har den samme tendens, men er på ingen måde så markant som for medlemstallets vedkommende.

7. L. Graziano har i en artikel fra 1972, *Patron-Client Relationships in Southern Italy*, beskrevet overgangen fra det, han kalder «notabiliteternes klientsystem«, til »det politiske partis klientsystem«, dvs. overgangen fra det af de gamle latifundister og deres mellemmænd beherskede klientsystem, der fortrinsvis byggede på kontrollen med den agrare økonomi, til det moderne, af de lokale kristelige demokratiske bosser beherskede klientsystem, der bygger på kontrollen med offentlige midler.

Tabel 4. Partifordelingen i fem geografiske zoner ved valget til deputeretkammeret i 1948, 1963 og 1976 (pct.):

	Zone I			Zone II			Zone III			Zone IV			Zone V		
	48	63	76	48	63	76	48	63	76	48	63	76	48	63	76
Pci	34,7	23,2	35,0	20,9	13,0	23,8	48,0	38,0	46,6	24,4	24,7	33,3	20,7	23,4	29,5
Psi		16,5	11,0		15,6	9,1		14,8	9,4		11,4	9,1		10,9	9,1
Psdi	10,6	7,7	3,6	9,9	7,3	4,6	7,1	5,7	3,0	3,7	5,1	3,0	4,7	4,2	3,1
Pri	1,0	0,8	3,9	0,7	0,4	2,8	4,8	2,2	3,4	2,8	1,2	2,4	2,3	2,7	2,8
Dc	48,4	35,5	36,6	63,5	53,7	48,7	37,0	29,9	31,3	50,7	40,0	39,4	48,6	39,7	41,7
Pli	1,6	10,3	2,1	1,7	5,4	1,2	1,0	4,7	0,7	7,3	6,0	1,0	8,1	8,1	1,5
Msi-Monark.	1,5	4,6	4,0	1,8	4,0	3,6	1,4	4,4	3,6	9,5	10,6	9,4	10,0	10,0	10,1
Andre[1])	2,2	1,4	3,8	1,5	0,6	6,2	0,7	0,3	2,0	1,6	1,0	2,4	5,6	1,0	2,2
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1) I 1976 er dette fortrinsvis DP (Democrazia proletaria), valgsammenslutningen af partier til venstre for Pci, samt det genopstandne radikale parti, PR.

Kilde: For 1948 og 1963, G. Galli og A. Prandi (1970), s. 332–35. For 1976 er anvendt de foreløbige resultater fra *La Stampa,* 23. 6. 1976. Der er visse mindre afvigelser mellem den zoneinddeling, som Galli og Prandi har anvendt, og den som det er muligt at anvende på grundlag af resultaterne fra La Stampa.

Zone I omfatter det nordvestlige Italien med »industritrekanten« Milano–Torino–Genova.

Zone II omfatter det nordøstlige Italien med Bergamo, Verona, Venezia, Trento og Triest, som er et traditionelt stærkt katolsk område.

Zone III omfatter området syd for I og II ned til Rom med byerne Bologna, Parma, Firenze, Siena, Viterbo og Ancona.

Zone IV omfatter resten af den italienske halvø fra Rom og sydpå.

Zone V omfatter øerne Sicilien og Sardinien, der også regnes for en del af Syditalien.

Det er i en vis forstand paradoksalt, at de kristelige demokrater, medens de parlamentarisk har bevæget sig til venstre i reformsamarbejdet med socialisterne, samtidigt har fået en vælger- og medlemsskare, der er stadig mere præget af økonomisk og kulturelt konservative grupper. Denne »dualisme« er en væsentlig årsag til partiets stadig zig-zag kurs og uvilje mod at gennemføre de reformer, som det selv har været med til at vedtage; for at tilfredsstille koalitionspartneren går man ind for reformerne og for at tilfredsstille partiets basis (en stor del af den) sørger man for de samme reformers udvanding eller administrative forsinkelse. Dette forhold må også have betydet noget for partiets indre udvikling.

Dc's afhængighed af de katolske lægmandsorganisationer og af de økonomiske interesseorganisationer, der var meget stor i de Gasperi-perioden, blev mindre efter Fanfanis overtagelse af partiets ledelse i 1954. Hans kandidatur til posten som partisekretær blev støttet af en solid majoritet af partiets centrum- og venstregrupper (koalitionen kaldtes *Iniziativa democratica* og inkluderede en række af partiets i dag mest fremtrædende politikere, Taviani, Rumor, Gui, Colombo, Moro, Zaccagnini, m.fl.), der holdt sammen omkring Fanfanis lederskab indtil 1959. Denne periode er den mest stabile for partiets indre tilværelse og tillægges normalt meget stor betydning for den senere udvikling. (Se G. Galli og A. Prandi (1970), s. 80–83, G. Mammarella (1974), s. 307–09, R. Orfei (1976), s. 154–79 og G. Tamburrano (1975), s. 68–74). På det politisk-parlamentariske plan var perioden præget af en række reformoplæg, som udgjorde Dc's forarbejde til centrum-venstre koalitionen med socialisterne, hvis væsentligste arkitekt Fanfani var. Ved siden af »åbningen til venstre« arbejdede Fanfani energisk på at styrke partiets selvstændige organisatoriske grundlag for at mindske afhængigheden af interesseorganisationerne. Dc's medlemstal steg mere end både før og efter, og partiet opbyggede desuden sit eget økonomiske magtgrundlag. Dette skete først og fremmest ved en betydelig udvidelse af den statslige industri og af de statslige kreditinstitutioner, som var eller blev kristeligt demokratisk dominerede[8]).

I 1959 blev Fanfani tvunget til at trække sig tilbage fra sekretærposten og Iniziativa democratica blev opløst. Årsagen var bl.a. Vatikanets og de private arbejdsgiveres modstand mod hans politik, en modstand der i stigende grad blev støttet indenfor partiet af bl.a. de centrumsgrupper, der tidligere havde støttet hans kandidatur. Disse dannede en ny majoritetsgruppe i partiet, den såkaldte *Dorotei-gruppe,* der valgte den mere »moderate« Aldo Moro til partisekretær. Dorotei-gruppen og dens ledende figurer har siden domineret Dc,

8. I 1953 oprettede man det statslige olieselskab, ENI, og i 1956 blev vedtaget en lov, der forpligtede de statslige industriselskaber til at forlade den private industris arbejdsgiversammenslutning. Omkring midten af 50erne oprettede man også kreditsystemet, *Mediocredito,* der skulle formidle de statslige hjælpekreditter til industrien, og især til den syditalienske industri (sammen med den tidligere oprettede *Cassa per il Mezzogiorno*). Selektive statstilskud er siden blevet en stadigt vigtigere bestanddel af den italienske økonomiske politik.

men uden at kunne bibringe partiet den stabilitet, som fandtes i Fanfanis periode, og uden at kunne forhindre fraktionskrigene (Dorotei-gruppen er selv flere gange blevet splittet). (G. Galli og A. Prandi (1970), s. 83 og R. Orfei (1976), s. 180–232).

Den ekstreme fraktionsdannelse er en central egenskab hos Dc. Dens udvikling har især taget fart siden 1960, hvor partiets formelt ledende organer er blevet svækket overfor de stærke fraktioner, der fungerer som partier i partiet med egen organisation, presse osv., og som udpeger og afsætter ministre og partiledere. Disse fraktioner formidler klientsystemet gennem deres kontrol med lokale partiorganisationer og med de offentlige virksomheder. Fraktionerne er også en vigtig faktor for partiets handlingslammelse, idet de holder hinanden i skak i en usikker og skiftende magtbalance, der som regel gør status quo til den nemmeste politiske løsning. Der er almindelig enighed blandt politologer om fraktionssystemets ulykkelige indflydelse på italiensk politisk udvikling, men der er samtidig betydelig uenighed om »ondets rod«. (Fraktionssystemet præger også centrum-venstre koalitionens andet store parti, Psi). I en polemik om dette fænomen i tidsskriftet, *Rivista italiana di scienza politica,* har G. Sartori fremhævet valgsystemet ved Dc's kongresser, hvor proportionalitetsvalg (indført i 1964) gør det umuligt at vælge en ledelse med tilstrækkelig autoritet overfor partiets fraktioner. (G. Sartori (1971), s. 638–41). I en kritik af dette standpunkt har G. Pasquino peget på den organiske sammenhæng, der findes mellem Dc's fraktioner og partiets meget heterogene interessegrundlag:

> »Hvis man ønsker at reducere Dc's fraktioner, . . ., må man ikke glemme at de næsten alle er solidt forankrede i landet, og at de spiller en fundamental rolle i bevarelsen af Dc's magt. Selvom de er disfunktionelle for en dynamisk og fremskridtsvenlig regeringsadministration, så er fraktionerne i høj grad funktionelle for kontrollen med de vigtigste magtcentre og de er i stand til at blokere størsteparten af de initiativer, der sigter mod ændringer med potentielle begrænsninger af deres forhandlingsstyrke. Trægheden i vor politiske beslutningsproces og de kompromislove, som ofte er resultatet af denne træghed, hidrører i væsentlig grad fra det største partis nødvendige formidling af alle de interesser, der konfronteres indenfor det. Og hvis dette betyder et fraktioneret parti, så betyder det ligeså vel et repræsentativt parti, hvis sociale afgrænsning forhindrer enhver udvikling.« (s. 363).

Pci (Partito comunista italiano)

Det italienske kommunistparti blev dannet i 1921 af en udbrydergruppe fra socialistpartiet og nåede således knapt nok at etablere sig inden den fascistiske magtovertagelse. Partiets oprindelige ledere (Gramsci, Togliatti m. fl.) var stærkt påvirkede af Tredie internationale og den russiske revolution samtidig med, at

de havde oplevet den leninistiske revolutions fiasko i Italien i de urolige år efter 1. verdenskrig[9]). Selvom de fleste ledere blev fængslet eller levede i landflygtighed, lykkedes det for Pci at opretholde en undergrundsorganisation under hele fascisttiden. Partiets nuværende styrke skyldes først og fremmest den rolle, som det spillede i modstandskampen (herunder tilknytningen til Sovjetunionen), og det traditionelle italienske arbejderparti, socialistpartiets indre splittelse og svage organisation.

Pci fik efter Togliattis tilbagevenden fra Rusland i marts 1944 en central rolle i den politiske udvikling i Italien. Partiet indtog fra starten en overordentlig fleksibel holdning, hvor det søgte at undgå konfrontation med og at formidle samarbejdet til Cln's andre partier. Partiet fortsatte denne linie efter republikkens indførelse i 1946 gennem dets deltagelse i tre-parti regeringerne og i arbejdet med den nye forfatning (man akcepterede konservativt ledede og dominerede regeringer, en konservativ økonomisk politik og indsættelsen af konkordatet fra 1929 mellem Mussolini og Vatikanstaten i den nye forfatning. Se A. Gambino (1975), s. 32–45 og s. 299–323, samt S. J. Woolf (1972), kap. 3, 5 og 7). Samtidig søgte partiet at befæste og udvikle dets organisatoriske styrke ved at rekrutere de store utilfredse befolkningsmasser blandt industri- og landarbejdere, forpagtere og småbønder, der var hårdt ramte af den økonomiske situation og som havde håbet på en ændring efter fascismens fald, som vælgere og som medlemmer af partiet og dets tilknyttede interesseorganisationer. På det parlamentariske plan led partiets politik skibbrud; det blev smidt ud af regeringen og tabte sammen med socialistpartiet valget i 1948. På trods af disse nederlag og på trods af Dc's betydelige succes i organiseringen af både bønder og industriarbejdere, så lykkedes det andet forehavende i betydelig grad. Pci fortrængte definitivt socialistpartiet som Italiens største arbejderparti. Dette skete både i rollen som vælger- og medlemsparti og i arbejderklassens økonomiske organisationer (De to partier fik hver ca. 20 pct. af stemmerne ved valget til den grundlovgivende forsamling i 1946. I 1953, hvor partierne igen optrådte hver for sig, fik Pci 22,6 pct. af stemmerne mod Psi's 12,8 pct.).

Denne organisatoriske styrke er formodentlig en af de vigtigste forklaringer på, at et kommunistparti i efterkrigstiden har kunnet overleve som det største arbejderparti i et vesteuropæisk land med stærk katolsk indflydelse. Det er imidlertid en helt anden forklaring, man oftest støder på i udlandet, og som på det sidste er blevet fremsat flere gange af den vesttyske forbundskansler, Helmuth

9. Antonio Gramscis sene skrifter (medens han sad i fængsel under fascismen) er bl. a. en diskussion af årsagerne til den mislykkede leninistiske revolution i Italien. Han tillagde her politisk-kulturelle faktorer en større vægt end normalt i marxistisk litteratur, ligesom han udformede tesen om det nødvendige samarbejde i Italien mellem industriarbejderne og landbrugets forarmede masser. Pci hævder i dag, at der eksisterer en kontinuitet mellem Gramsci's tanker og partiets aktuelle praksis. Selvom dette mest har karakter af et bekvemt alibi for denne praksis, så er det dog muligt at se en linie (om ikke tvingende nødvendig) fra Gramscis tænkning over Togliattis »italienske vej til socialismen« til Berlinguers »historiske kompromis«.

Schmidt. Hans tankegang er som bekendt den, at det er de regerende partiers uduelighed (in casu Dc), der skaber grobunden for revolutionære socialistiske partier som Pci og således forhindrere udviklingen af de moderate socialdemokratiske partier, som man finder i de nordvesteuropæiske lande. Dette er en helt igennem tvivlsom påstand. Blandt andet er karakteristikken af Pci som et klassisk revolutionært parti helt utilstrækkelig til at forstå dets praksis i efterkrigstiden. Galli giver i sin sidste bog en langt mere nuanceret karakteristik af Pci:

> »Som italiensk parti er Pci et parti, der i dets praktisk-politiske udvikling og i dets sociale sammensætning ikke adskiller sig fra partierne i den europæiske arbejderbevægelses gradulistiske historie; det er en italiensk variant af denne historie,« men: »Som ideologisk parti bevarer det en international forbindelse, der måske også kan anskues som en kulturel forbindelse til den russiske historie, og som er ældre end revolutionen i 1917.« (G. Galli (1975), s. 147).

Pci's opbygning som parlamentarisk vælger- og medlemsparti og dets tilknytning til en række vigtige interesseorganisationer giver heller ikke den schmidtske tese megen støtte. Pci er først og fremmest et parti for industriarbejdere og dernæst for landarbejdere, forpagtere og småbønder (se tabel 1, 2 og 5). En undersøgelse af de italienske vælgere fra 1958 viser endvidere, at de mest forarmede grupper i Italien, nemlig det »lumpenproletariat«, der i de syditalienske byer lever på randen af markedsøkonomien ved tilfældigt arbejde og handelsvirksomhed, i større udstrækning stemmer på Dc og partier til højre for dette (først og fremmest Msi) end de stemmer på Pci (47 pct. mod 40 pct. M. Dogans undersøgelse, refereret i G. Tamburrano (1975), s. 66).

Tabel 5. Pci's medlemmer fordelt efter erhverv og arbejdsstilling i 1954 og 1963 (pct.):

	1954	1963
Landbrug	33,9	26,9
heraf		
ejere af familiebrug	3,9	5,7
forpagtere	12,2	9,9
landarbejdere	17,8	11,3
Industriarbejdere	39,9	40,2
Håndværkere, handlende	5,2	6,4
Funktionærer m.v.	2,8	2,9
Husmødre	13,5	13,4
Studenter, pensionister	4,7	10,2
I alt	100,0	100,0

Kilde: G. Galli og A. Prandi (1970), s. 123.

Geografisk er Pci's stærkeste område hverken det højt industrialiserede Nordvestitalien eller det fattige Syditalien, men derimod det såkaldte »røde bælte« i Mellemitalien, dvs. området fra omkring Bologna til lidt nord for Rom. Er-

hvervsmæssigt er dette område præget af et relativt velstående landbrug med en brugsstruktur, der domineres af mindre og mellemstore brugsstørrelser, ofte drevet af forpagtere (dvs. med en landbrugsstruktur, der minder lidt om det Nordportugal, hvor det portugisiske kommunistparti har haft sine største vanskeligheder), samt af mindre håndværkspræget industri. Pci repræsenterer her en egentlig subkultur – ligesom Dc gør det i Nordøstitalen – der både dominerer den lokale politik (kommunalbestyrelser og provinsregeringer), de sociale forhold og i vid udstrækning også økonomien (kooperativer, Pci-direktører osv.). Mellemitalien var imidlertid allerede før fascismen den italienske socialismes højborg, hvor socialistparti, fagbevægelse og kooperativbevægelse havde sin stærkeste støtte. Pci har blot overtaget og videreført denne tradition (G. Galli (1973), si. 268).

I Nordvestitalien har Pci også overtaget socialistpartiets tidligere rolle som det dominerende arbejderparti, medens de to partiers relative styrke indtil for nyligt var nogenlunde lige i det katolske Nordøstitalien (se tabel 4). I Syditalien var det aldrig lykkedes for socialistpartiet at vinde noget egentligt fodfæste. Pci søgte i årene lige efter krigen at organisere den betydelige sociale utilfredshed blandt de syditalienske bønder og landarbejdere, der krævede jordreformer og foretog (ofte spontane) demonstrationer og jordbesættelser. (G. Tarrow (1967) og B. Amoroso og O. J. Olsen (1973)). De havde en vis succes med dette forehavende og partiet har siden opnået ca. 20 pct. af stemmerne i Syditalien. I 1961 var 21 pct. af partiets medlemmer rekrutteret i Syditalien – mod 28 pct. i Norditalien og 51 pct. i Mellemitalien (G. Galli og A. Prandi (1970), s. 111).

Ligesom Dc har Pci en betydelig basis i økonomiske og kulturelle interesseorganisationer, der mere eller mindre direkte er tilknyttet partiet. Den vigtigste er landsorganisationen, Cgil, der ved krigsafslutningen repræsenterede hele den italienske fagbevægelse, og hvor Pci havde den dominerende indflydelse. Denne situation blev uholdbar efter afbrydelsen af regeringssamarbejdet mellem Dc, Pci og Psi og efter socialistpartiets splittelse i foråret 1947, og den italienske landsorganisation blev delt i tre konkurrerende organisationer efter valget i 1948. Det kommunistisk dominerede Cgil var fortsat den største fagorganisation, men de to »hvide« forbund, det katolske Cisl og det socialdemokratisk-republikanske *Uil*, gjorde kraftige indhug i dets medlemstilslutning i løbet af 50erne. Især Cisl blev stærkt favoriseret af tilknytningen til regeringspartiet[10]). Siden slutningen af 60erne har de tre landsorganisationer genoprettet et tæt samarbejde, hvorved tilknytningen til de politiske partier er blevet dæmpet betydeligt ned (det gælder vist nok mest for Cisl).

Pci søgte i begyndelsen af 50erne at skabe en konkurrerende bondeorganisation til den katolsk dominerede, Coldiretti. Denne sammenslutning, *Alleanza*

10. Mange industriejere foretrak arbejdere med Cisl-medlemskort for arbejdere med Cgil-medlemskort. Graziano beskriver i sin artikel, hvorledes Cisl i et lokalområde kom til at fungere som en central del af klientsystemet (s. 232).

contadina, har dog aldrig opnået nogen større indflydelse og rekrutterer kun ca. 10 pct. af de italienske bønder og forpagtere. Den betydeligste medlemsgruppe er forpagterne i Mellemitalien, der ifølge Galli udgør Pci's største selvstændige organisatoriske succes (de var tidligere repræsenteret af Pri. G. Galli (1973), s. 269). I denne sammenhæng skal også nævnes den kooperative bevægelse, der har stor udbredelse i Mellemitalien, og som her er Pci-domineret.

Pci har en stærk og kontinuert centralledelse (Berlinguer er den tredie partisekretær i efterkrigstiden) og er ikke som Dc opsplittet i relativt selvstændige fraktioner. Interesseorganisationerne har heller ikke så stærk en indflydelse på partiets politik, som de har i Dc's tilfælde, hvor de udgør en vigtig del af klientstrukturen. Derimod skulle Pci's medlemsorganisationer være langt mere aktive end Dc's, der ofte kun bliver »rørt«, når fraktionerne skal mønstre deres styrke til partikongresserne (G. Galli (1973), s. 272). Pci har haft betydelig interesse i medlemsaktiviteten, idet den er en vigtig faktor for partiets fremgang, langt vigtigere end for Dc, der i større grad har kunnet udnytte dets position som permanent regeringsparti til at sikre den vælgermæssige tilslutning. Pci har også skulle forvalte en gammel og meget radikal socialistisk tradition (se citat ovenfor om den mangeårige tilknytning til Rusland), hvilket har givet partiet et betydeligt indslag af politisk militante medlemmer. Dette har ofte skabt problemer med at forklare partiets moderate politik til dets basis – vigtige eksempler er Togliattis samarbejdspolitik i de første år efter krigen, hvor mange partisaner ventede en socialistisk revolution, opgøret med Stalin efter Sukp's 20ende partikongres, og fra de senere år den nye venstrebevægelse blandt arbejdere og studenter i slutningen af 60erne, der forårsagede udskillelsen af den lille, men politisk og kulturelt stærkt aktive *Manifesto*-gruppe. Det er dog hver gang lykkedes for partiet at ride stormen af og bevare positionen som Italiens største og mest stabile arbejderparti.

Psi (Partito socialista italiano)

Det andet større venstreparti, Psi, er arvtageren fra det italienske socialistparti, der blev oprettet i forrige århundrede og som var det første moderne masseparti i Italien. Det var plaget af stadige stridigheder mellem »reformister« og »maksimalister«, hvilket bl.a. førte til udskillelsen af Pci i 1921. Disse stridigheder fortsatte for fuld kraft både under landflygtigheden og efter fascismens fald. Dette er vel en af de vigtigste grunde til, at partiet ikke formåede at hamle op med Pci i efterkrigstiden (det rummede både grupper, der gik ind for en socialistisk udvikling i samarbejde med Pci og i frontal konfrontation med katolikkerne, og grupper, der gik ind for en vestlig antikommunistisk politik, brud med Pci og samarbejde med centrumspartierne). Partiet blev splittet i januar 1947, hvor højrefløjen under ledelse af den senere præsident, Giuseppe Saragat, brød ud og dannede det italienske socialdemokrati, Psdi. (A. Gambino (1975), s. 280–92 og S. J. Woolf (1972), s. 232).

Samarbejdet med Pci blev nedtrappet efter valgnederlaget i 1948, og efter midten af 50erne indledte man samarbejdsbestræbelser med Dc. Dette førte imidlertid til en ny splittelse i partiet, hvor venstrefløjen dannede deres eget parti, Psiup, efter at centrum-venstre koalitionen var blevet en realitet i 1962–63. I de næstfølgende år søgte Psi et tættere samarbejde med socialdemokraterne og i 1966 blev de to partier sluttet sammen i Psu. Dette nye parti førte en meget urolig tilværelse og det blev adskilt i sine oprindelige bestanddele efter valgnederlaget i 1968. (G. Mammarella (1974), s. 444–47).

Psi, der ved de fleste valg har samlet ca. 10–15 pct. af stemmerne, er stærkest i Norditalien. Det har som Pci sin væsentligste tilslutning blandt industriarbejderne, men i modsætning til Pci står det svagt blandt landbrugets forskellige grupper. Derimod skulle Psi have en betydelig opbakning blandt de nye funktionærgrupper i byerne, hvor Pci til gengæld skulle stå relativt svagt (disse oplysninger er fra før 1975-76 valgene. G. Galli (1973), s. 270). I forhold til Pci og Dc har Psi en lille medlemsorganisation og dets indflydelse i vigtige interesseorganisationer er forholdsvis ringe. Psi er ligesom Dc opdelt i en række selvstændige fraktioner, der regerer partiet i stadigt skiftende og ofte ustabile koalitioner. Partiet har efter dets regeringsdeltagelse ikke formået at undgå at blive draget ind i klientsystemet og den medfølgende korruption (vigtige politiske forhandlinger mellem Dc og Psi foregår ofte gennem fraktionerne, hvilket gør betaling for politiske indrømmelser i form af penge eller vigtige udnævnelser til fraktionens medlemmer til et nærliggende problem. De mange korruptionsskandaler har netop deres rod i fraktionernes forsøg på at sikre deres selvstændige finansielle og politiske grundlag).

3. *Den parlamentariske udvikling i Italien før juni 1976:*

Efter bruddet mellem Dc og de to socialistiske partier i maj 1947 dannedes det centrum-højre regeringssamarbejde, der dominerede indtil begyndelsen af 60-erne (Dc, Psdi, Pri og Pli). Denne koalition blev bekræftet ved valget i 1948, hvor den fik ca. 61 pct. af stemmerne.

Allerede ved næste valg i 1953 smuldrede grundlaget for centrum-højre koalitionen, idet den kun opnåede 49 pct. af stemmerne til deputeretkammeret[11]). På trods af venstrefløjens fremgang til 35 pct. af stemmerne var der dog intet, der tydede på, at den i en overskuelig fremtid skulle komme til at udgøre noget

11. For at afværge eventuelle parlamentariske problemer for regeringskoalitionen fik de Gasperi gennemtrumfet en ændring af valgloven ((den berømte *Legge truffa*, »svindelloven«), der erstattede proportionalitetssystemet med et majoritetssystem. Ifølge dette skulle et parti eller en koalition, der opnåede over 50 pct. af stemmerne have 65 pct. af pladserne i parlamentet. Forsøget blev en fiasko, idet centrum-højre koalitionen manglede 57.000 stemmer i de 50 pct. Det var også en betydelig belastning i valgkampen, hvor venstrepartierne kunne sammenligne de Gasperis lov med Mussolinis valglov fra 1923. »Svindelloven« blev afskaffet efter valget (G. Mammarella (1974), s. 265).

Tabel 6. Stemmefordeling ved de italienske valg 1945–1976 (pct.):[1])

	1946[2])	1948	1953	1958	1963	1968	1970[3])	1972	1975[3])	1976
Pci	18,9	31,0	22,6	22,7	25,3	26,9	26,9	27,1	32,0	34,4
Psiup[4])	20,7		12,8	14,2	13,8	4,5	3,3	1,9	1,2	1,5
Psi[4])						14,5	10,5	9,6	12,0	9,6
Psdi[4])		7,1	4,5	4,5	6,1		6,9	5,2	5,6	3,4
Pri	4,4	2,5	1,6	1,4	1,4	2,0	3,0	2,9	3,3	3,1
Dc	35,2	48,5	40,1	42,4	38,3	39,1	38,1	38,7	35,5	38,7
Pli[5])	6,8	3,8	3,0	3,5	7,0	5,8	4,8	3,9	2,5	1,3
Monarkister[6])	2,8	2,8	6,9	4,8	1,7	1,3	0,8	8,7	6,8	6,1
Msi[7])	5,3	2,0	5,8	4,8	5,1	4,4	5,4			
Andre[8])	5,6	2,4	2,7	1,7	1,3	1,5	0,3	2,1	1,1	1,9
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: 1946–68, P. Allum (1973), s. 64–65. 1970, G. Tamburrano (1975), s. 165. 1972–76, *La Stampa*, 23. 6. 1976.

1) Hvor intet andet er angivet, er resultaterne fra valget til deputeretkammeret. Disse afviger normalt kun på decimaler fra resultaterne til senatet. Dette gælder også for valget i 1976, hvor man ellers havde ventet en større forskel som følge af den vedtagne 18-års valgret til deputeretkammeret (mod 25 år til senatet).
2) Valget til den grundlovgivende forsamling.
3) Regionalvalg.
4) Se gennemgang i appendix om de italienske socialistpartier. I 1975 og 1976 repræsenterer tallene for Psiup resultatet for »det nye venstres«, Dp's, fælleslister.
5) I 1946 opstillede Pli under betegnelsen, *Unione democratica nazionale*.
6) Monarkisterne har optrådt under forskellige betegnelser og var i 1958 splittet i to partier.
7) I 1946 repræsenterer tallet for Msi resultatet for datidens italienske »fremskridtsparti«, *Uomo qualunque*.
8) I 1976 inkluderer tallet for »Andre« 1,1 pct. for det radikale parti, *Pr*.

realistisk regeringsalternativ. I den efterfølgende periode opstod så de første forberedelser til den senere centrum-venstre koalition. Dc under Fanfanis ledelse anlagde en mere reformvenlig politisk linie med følgende tilnærmelse til Psi og belastning af samarbejdet til højre (Pli). Samtidig fjernede Psi sig fra det snævre samarbejde med Pci. 1958-valget gav ikke større udsving i partiernes relative stilling og i den følgende periode intensiveredes samarbejdsbestræbelserne mellem katolikker og socialister. Økonomisk var årene omkring 1960 præget af en usædvanlig økonomisk ekspansion – de går ofte under betegnelsen »det økonomiske mirakel« – med en gennemsnitlig årlig stigning i BNP på ca. 7 pct. (i faste priser). Politisk var perioden præget af de komplicerede forberedelser til den nye regeringsformel. Både Dc og Psi førte en tilsyneladende selvmodsigende zig-zag kurs (det ekstreme eksempel er Tambronis regering fra foråret 1960, der parlamentarisk fik støtte fra Msi), der for en stor dels vedkommende var forårsaget af de samarbejdsinteresserede lederes (Fanfani og Moro hos Dc og Nenni hos Psi) bestræbelser på at sikre en majoritet for deres forehavende, som blev mødt med modstand blandt betydelige grupper i begge partier. Fanfanis udelukkelse fra Dc's ledelse og den moderate Dorotei-gruppes overtagelse af magten er et vigtigt eksempel på dette fænomen.

Den første egentlige centrum-venstre regering var den af Fanfani i februar 1962 dannede Dc-Psdi-Pri-regering med parlamentarisk støtte fra Psi. Som for-

udsætning for denne støtte måtte regeringen fremsætte et meget ambitiøst politisk reformprogram (nationalisering af elektricitetsindustrien, oprettelse af langsigtet nationaløkonomisk planlægning, byplanlægning, gennemførelse af grundlovens bestemmelser om regionalt selvstyre, landbrugsreformer og skolereformer. G. Mammarella (1974), s. 369). Kun det første punkt blev gennemført. Valget i 1963 afbrød samarbejdet for en tid og blev samtidigt en prøve for centrum-venstre. Resultatet blev ret pauvert – Dc mistede 4 pct., der for en stor dels vedkommende gik til Pli, valgets ene sejrherre, som i meget voldsomme vendinger havde angrebet samarbejdet med Psi. Valgets anden sejrherre blev Pci, der fra den anden side havde angrebet Psi for centrum-venstre samarbejdet. Det var derfor en meget vanskelig proces at få de to partier til på ny at acceptere dette samarbejde. Det lykkedes først i slutningen af 1963, hvor Psi direkte deltog i en regering under Moros ledelse. På trods af gentagne kriser og flere reorganiseringer af kabinettet, formåede Moro at holde sammen på stumperne indtil valget i 1968. (Sammenlægningen af de to socialistpartier fandt som nævnt ovenfor sted i denne periode).

For dem, der havde ventet en politisk fornyelse, blev centrum-venstre en fiasko. Vedtagelsen og udførelsen af de ambitiøse reformprogrammer blev stadig trukket i langdrag. Det er imidlertid et spørgsmål, om dette ikke netop var i overensstemmelse med intentionerne hos betydelige grupper indenfor Dc, også blandt de, som havde støttet samarbejdet med Psi; man havde på den ene side sikret sig et mere solidt parlamentarisk grundlag for partiets fortsatte regeren end dén centrum-højre koalition, der knapt kunne mave sig op over 50 pct's overliggeren, og på den anden side havde man demonstreret over for partiets vælgerkorps, der især var sårbart til højre, at dette nye samarbejde ikke ville skade etablerede interesser. Dc fik et kærkomment påskud til at bremse reformerne i den økonomiske tilbagegang 1963–65 (flere har hævdet, at der i virkeligheden var tale om en såkaldt »politisk konjukturnedgang«. M. Salvati (1972)). Dc's økonomiske minister (finansministeren, Emilio Colombo) fik gennemtrumfet en økonomisk hestekur med kreditrestriktioner og en stram finanspolitik. Noget tilsvarende er sket på senere tidspunkter, hvor centrum-venstre efter en længere krise er blevet sat i gang igen – en restriktiv økonomisk politik blev indført af Colombo-regeringen i sommeren 1970 efter at samarbejdet havde været afbrudt som følge af den fornyede adskillelse af de to socialistpartier, og af Rumor-regeringen i vinteren 1974 efter at samarbejdet havde været afbrudt af 1972–73's centrum-højre regering. Udover elektricitetsnationaliseringen fra 1963 og det regionale selvstyres indførelse i 1970 er ingen af de lovede reformer ført ud i livet[12]).

12. Tamburrano har i sin bog om den kristelige demokratiske magtstruktur beskrevet mekanismen i flere af de vigtigste reformers skibbrud. Et af disse vedrører byplanlægningen, hvor der i begyndelsen af 60erne blev fremsat et forslag til bremsning af den hæmningsløse og spekulationsprægede byvækst. Først ti år efter vedtog man loven, og da i næsten uigenkendelig form. Alligevel blev den til sidste øjeblik voldsomt modarbejdet af mange Dc-politikere. Bygge- og boligsektoren repræsenterer økonomisk stærke interesser og mange stemmer, der ville blive ramt ved lovens gennemførelse (s. 133–141).

Valget i 1968 blev en ny fiasko for centrum-venstre. Det forenede socialistparti gik 5 pct. tilbage i forhold til deres samlede resultat fra 1963. Psiup, den venstregruppe, der havde forladt Psi i protest mod samarbejdet med Dc, fik over 4 pct. af stemmerne ligesom Pci fortsatte deres fremgang. Dc gik lidt frem, men genvandt ikke tabet fra 1963. Den følgende valgperiode var stadigvæk domineret af centrum-venstre koalitionen, men med tiltagende åndedrætsbesværligheder (der var seks forskellige regeringer mellem 1968 og 1972. Valget i 1972 blev for første gang udskrevet i »utide«, dvs. før den normale periodes udløb). Økonomisk var perioden ligesom den foregående præget af skiftende konjunkturer, og socialt af en tiltagende krise i det italienske samfund – først studenter- og arbejderbevægelserne i 1968–69 og derefter den fascistiske bombeterror i de følgende år. Den vigtigste politiske vedtagelse var regionalloven.

Valget i 1972 gav ingen afklaring på Italiens politiske situation. Dc fastholdt sin stemmeandel, medens dets koalitionspartnere både til højre og til venstre tabte terræn. Valgets store sejrherre var Msi (i samarbejde med tidligere selvstændige højregrupper som monarkisterne). Pci holdt stillingen, men fortsatte ikke sin fremgangslinie fra de foregående valg. Centrum-venstre var fortsat den foretrukne regeringskoalition, men den virkede stadig mere nedslidt og præget af person-, fraktions- og partikonflikter, der lammede ethvert tilløb til politisk handling. Indtrykket af en totalt uduelig regering blev forstærket af den globale konjunkturnedgang fra 1974, der netop skulle kræve en stærk og handledygtig regering, og af de mange skandaler, der blev afsløret i disse år. Dc opnåede endog at blive udsat for en stærk og vedvarende kritik fra dele af det italienske borgerskab for at stå i vejen for en moderne udvikling af det italienske samfund (se nedenfor).

Det fremgår af tabel 6, at forskydningerne i partiernes relative styrke har været meget små ved de italienske valg i efterkrigstiden. Endvidere er det italienske parlament kun to gange blevet opløst før en valgperiodes udløb (i 1972 og 1976). Og endelig er landet i lange perioder blevet regeret af de samme partier i faste koalitioner, ligesom en gennemgang af ministerlisterne vil vise, at der stort set også har været tale om de samme personer. Alligevel har Italien siden 2. verdenskrigs slutning haft 34 regeringer, og de enkelte regeringsdannelser har været stadig mere langvarige (P. A. Allum (1973), s. 118). Forklaringen på denne modsætning mellem på den ene side en tilsyneladende stabil parlamentarisk udvikling og på den anden side svage og kortvarige regeringer med hyppige regeringskriser må søges i de forhold, der blev gennemgået i forrige afsnit[13]); dvs. i regeringspartiernes indre opbygning, i relationerne til deres

13. Galli har søgt at klassificere de italienske regeringskriser efter deres årsag: 12 var fremprovokeret af Dc og dets fraktioner, 12 var fremprovokeret ved at en eller flere koalitionsdeltagere trak sig ud af regeringen (i visse tilfælde for at have frie hænder til at danne en ny regering) og kun 9 var forårsaget af »normale« parlamentariske årsager (dvs. de opstod i forbindelse med et valg eller fordi en regering ikke kunne mønstre et flertal ved sin fremstilling i parlamentet). (G. Galli (1975), s. 41).

vælgerbasis og i dennes sociale sammensætning; endvidere i de særlige nationale og internationale betingelser, der indtil i dag har forhindret landets næststørste parti i at fungere som reelt oppositionsparti, dvs. som alternativt regeringsparti.

4. *Valget den 20. juni 1976 og dets mulige konsekvenser*

Valgets hovedtema var som bekendt den forventede valgsejr til Pci, der kunne forskyde det traditionelle forhold mellem de to store partier og således påtvinge de kristelige demokrater det af Berlinguer foreslåede »historiske kompromis«. Pci fortsatte charmeoffensiven fra kongressen forrige år og søgte både nationalt og internationalt at fremstille sig som et moderat og ansvarligt regeringsalternativ. Partiet havde til det sidste søgt at undgå valget og havde foreslået regeringskrisen løst gennem en national kriseregering, bestående af de ikke-fascistiske partier. Dc søgte under Fanfanis ledelse at genoplive korstogsstemningen fra 1948. Alle partiets ressourcer, medlemmer, klientsystemet og interesseorganisationerne, blev mobiliseret for at undgå det frygtede nederlag. Især kirken kom til at spille en mere aktiv rolle end ved de foregående valg. Fanfani fik altså endnu engang lov til at føre den valgkampagne, som ved de to foregående lejligheder – skilsmisseafstemningen i maj 1974 og regionalvalget i juni 1975 – havde givet bagslag. De små midterpartier, Psi, Psdi og Pri, frygtede tydeligvis en situation, hvor et samarbejde mellem de to store ville overflødiggøre dem. De prøvede at slå på deres økonomiske fornuft og moderation samt på deres indsats i de senere års »civile« mærkesager, skilsmisse- og abortlovgivning (hvor Pci havde været mere end villig til at give køb for et kompromis med de kristelige demokrater). Det er ikke muligt her at behandle alle valgkampens temaer, så jeg vil indskrænke mig til to centrale emner, der også har præget de senere års italienske samfundsdebat.

Det første er Pci's påståede nye linie, det såkaldte »historiske kompromis«, dvs. dét samarbejde mellem kommunister og katolikker, som officielt blev tilbudt af Berlinguer i efteråret 1973 efter kuppet i Chile og begrundet med folkefrontens skæbne i dette land. Denne »nye linie« har skabt en vis euforisk stemning blandt udenlandske iagttagere, der i de seneste måneder under betegnelsen »eurokommunisme« har fremhævet Pci's selvstændige (af Moskva), ikke-dogmatiske og parlamentariske linie. Det er imidlertid vanskeligt for undertegnede at finde noget i Berlinguers »nye« linie, som ikke er i snæver overensstemmelse med Togliattis »italienske vej til socialismen«, dvs. som afviger fra den politik, som partiets ledere afstak ved krigsafslutningen. Pci prioriterede dengang som nu – under erkendelse af de nationale og internationale realiteter – samarbejdet med det katolske parti. Begrundelsen for dette valg var ligeledes den samme, idet Togliatti ligesom Berlinguer erkendte, at partiet eksisterede i et vestligt land og at store dele af de befolkningsgrupper, som partiet henvendte sig til,

var underlagt en stærk katolsk tradition (A. Gambino (1975), s. 157–64). Det katolske parti ønskede dengang som nu ikke dette samarbejde som følge af dets tilknytning til det borgerlige Italien og til de vestlige stormagter. For mig at se ligger den væsentligste ændring mellem 40erne og i dag ikke i hovedaktørernes strategiske linie, men derimod i de stærkt ændrede ydre betingelser. Det italienske samfund har i de sidste tredive år gennemløbet en meget voldsom udvikling fra landbrugsland til moderne industriland, hvilket har ændret store dele af befolkningens livsvilkår. Udenrigspolitisk har afspændingen mellem de to blokke og den stigende kritik af USA og amerikansk politik vanskeliggjort en traditionel antikommunistisk kampagne. Endelig må tredive års kommunistisk praksis også have spillet en betydelig rolle. Hvor det »historiske kompromis« i 1945 var nogle få toppolitikeres strategiske valg, så repræsenterer det i dag en videreførsel og præcisering af mange års praktisering af »udogmatisk og parlamentarisk« politik.

Et andet vigtigt tema fra de senere års italienske debat er Dc's økonomiske magt, dens natur, omfang og konsekvenser for den italienske udvikling. Politisk set meget forskellige grupper har genfremført en gammel italiensk tese om de parasitære klassers dominans over de produktive klasser og den heraf følgende bremsning af en moderne udvikling af nationen. Denne tese går i sin nye udformning ud på, at de kristelige demokrater har formidlet en politisk og økonomisk alliance mellem de gamle parasitære klasser (fortrinsvis det rentenydende agrare borgerskab og småborgerskab) og nye parasitære grupper, der er opstået i tilknytning til Dc's klientstruktur (overflødigt ansatte i den lokale og centrale offentlige administration og i sundheds- og undervisningssektor; endvidere dem, der er tilknyttet den stærkt ekspanderende statslige virksomheds- og kreditinstitutionssektor; endelig kan nævnes den ligeledes ekspanderende bygge- og anlægssektor, der er stærkt afhængig af byggetilladelser og offentlige arbejder). Overfor dette kompleks af parasitære interesser står det »produktive samfund«, der først og fremmest omfatter den moderne industri- og servicesektor. En politisk konsekvens af denne tese er, at den moderne sektors arbejdere, funktionærer og arbejdsgivere skulle have fælles interesser i at bekæmpe den kristeligt demokratisk formidlede magtstruktur, som truer med at kvæle det moderne industrisamfunds vækstbetingelser. Det er især en række kendte politologer og politiske journalister – ofte med tilknytning til Psi – der i de sidste par år gennem en energisk indsats i uge- og dagspresse og ved bogudgivelser har søgt at formulere og udbrede denne teori. Men den har også haft prominente fortalere både inden for Pci (økonomen C. Napoleoni, der netop er valgt til parlamentet, og centralkomitémedlemmet N. Colajanni) og indenfor den ikke-katolske industri- og finansverden (den netop afgåede nationalbank-

direktør, G. Carli, og præsidenten for Fiat og den private industrisammenslutning, G. Agnelli)[14]).

Psi og Pri forsøgte i valgkampen at gøre indhug i de katolske vælgermasser ved at fremstille sig som det »produktive samfunds« alternativ til den kristelige demokratiske korruption og uduelighed, men uden større held. Begge partier holdt stillingen, men fik ikke den ventede fremgang. Det tredie parti mellem de to store, Psdi, fik en katastrofal skæbne og blev næsten halveret ved valget. De to højrepartier, Pli og Msi, gik ligeledes stærkt tilbage. Valget blev derimod en sejr for de store partier – for Pci, fordi det gik mere end 7 pct. frem i forhold til 1972 (der indtil da var det bedste resultat) og for Dc, fordi det bevarede stillingen på trods af forventninger om en meget betydelig tilbagegang.

På indeværende tidspunkt, hvor man kun kender nettoforskydningerne i forhold til det foregående valg og deres geografiske fordeling, er det kun muligt at fremsætte mere eller mindre velbegrundede hypoteser om de faktiske vælgerbevægelser og deres socio-økonomiske sammensætning. Fordelingen i tabel 4 viser, at Dc nogenlunde ensartet har holdt stillingen og Pci ligeledes ensartet er gået frem i de fem zoner. Den mest nærliggende hypotese er derfor, at det store nettoskred fra højre mod venstre, som blev valgets resultat (venstrefløjen – Pci, Psi og Dp – vandt tilsammen 6,9 pct. i forhold til 1972-valget og højrefløjen – Pli og Msi – tabte 5,2 pct.), er sat sammen af flere mindre bevægelser, højrepartierne har tabt til Dc, der har tabt til de andre centrum-venstre partier, der har tabt til Pci.

For de kristelige demokrater skulle dette betyde, at partiets vælgermasse er betydelig mere konservativ efter end før valget, hvilket er i fuld overensstemmelse med den valgkampagne, som partiet under Fanfanis ledelse førte for tredie gang i træk, og som efter de to foregående nederlag havde succes denne gang[15]). På lidt længere sigt, når de umiddelbare psykologiske konsekvenser af sejren har fortaget sig, kan den mere konservative vælgersammensætning godt blive et problem for partiet, som parlamentarisk er blevet tvunget til at samarbejde med kommunisterne efter den 20. juni. De barske realiteter er nemlig, at hvor Dc i den foregående samling var i stand til at mønstre et flertal både omkring centrum-venstre og omkring centrum-højre koalitionen, så eksisterer denne mulighed ikke længere (teoretisk kunne et centrum-højre samarbejde

14. De i teksten ofte citerede politologer, G. Galli og G. Tamburrano, er vigtige fortalere for denne teori. Endvidere bør nævnes E. Scalfari, tidligere redaktør af det store ugeblad, *L'Espresso*, og parlamentsmedlem for Psi. Han begyndte i januar som udgiver af et nyt dagblad, *La Repubblica*, der i sin forhåndsreklame netop henvendte sig til det »moderne Italien«.
15. Man har ofte fremhævet den nye partisekretær, Benigno Zaccagnini, der blev valgt efter Fanfanis andet valgnederlag i juli 1975, som sidstnævntes modpol. Jeg mener, at det er meget problematisk at tillægge enkeltpersoner så stor betydning, især i et parti af Dc's karakter. Zaccagnini akcepterede da også indholdet af Fanfanis anti-kommunistiske korstog, selvom hans stil var en anden. I et interview med dagbladet *La Stampa* fra den 15. juni fremhæver han således nødvendigheden af at »fratage fascisterne de stemmer, der ved en fejltagelse er havnet hos dem«.

stables på benene ved at inddrage Msi, men det er politisk utænkeligt). Dc kan kun bevare regeringsmagten ved at samarbejde til venstre i parlamentet, enten ved at forny det traditionelle centrum-venstre samarbejde eller ved på en eller anden måde at inddrage Pci. Det første alternativ bliver meget vanskeligt at føre ud i livet på grund af Psi's uvilje, der nærmest er blevet forstærket af valgets resultat, hvor det endnu engang tabte terræn til kommunisterne. Socialisterne vil formodentlig meget nødigt igen havne i en situation, hvor de er bundet i et belastende regeringssamarbejde med katolikkerne, medens Pci har frie hænder. Den sidste og eneste mulighed er derfor dét historiske kompromis, som Dc gik til valg på at undgå for enhver pris.

Pci står i en ønskesituation efter valget, som endog er at foretrække for venstrepartiernes opnåelse af den absolutte majoritet. Sidstnævnte situation ville nemlig have påtvunget kommunisterne ledelsen af en svag regering med to problematiske støttepartier, hvilket ville være en ideel situation for et come-back fra højre. Nu derimod kan partiet på én og samme tid holde sig udenfor et belastende regeringssamarbejde og alligevel øve afgørende indflydelse på de politiske beslutninger. Samtidig får partiet ro til at befæste den lokale styrke, som det vandt ved sidste års regional- og kommunevalg, der gav Pci ledelsen af de fleste italienske storbyer[16]).

Udviklingen i månederne efter valget har til fulde bekræftet disse perspektiver. Kommunisternes stilling i det interne parlamentsarbejde er blevet betydeligt styrket gennem deres overtagelse af præsidentposten i deputeretkammeret samt af formandskabet i en række stående udvalg. Dette er sket efter forhandlinger og aftaler med de kristelige demokrater. Pci's inddragelse i landets politiske ledelse er endelig blevet bekræftet af omstændighederne omkring den første regeringsdannelse efter juni-valget. Den nye kristelige demokratiske mindretalsregering under Giulio Andreottis ledelse kom kun i stand efter en aftale med kommunisterne, der for første gang i republikkens historie afholdt sig fra at stemme imod en regering ved dens tiltræden[17]).

16. Pci er i dag langt det største parti i Torino, Genova, Firenze og Bologna (40–50 pct.), hvor det tidligere kun havde et mere knebent forspring for Dc. Men også i traditionelt katolske byer som Rom, Napoli og Venezia er Pci i dag det største parti. Især sejren i Napoli, der har været et af de mest korrupte Dc-områder, er bemærkelsesværdig. Partiet overtog sidste år ledelsen af byrådet, men blev kort efter 1976-valgets udskrivelse væltet af Dc og Msi i fællesskab. Dette vakte megen opsigt og blev udnyttet i valgkampen. Pci blev kort efter genindsat i byledelsen og partiet gik 11 pct. frem ved valget.
17. En af Pci's topfolk, Gerardo Chiaromonte, har i en »historisk« leder i partiets officielle ugeskrift *Rinascita* fra den 6. august motiveret partiets stillingtagen til den nye regering. Det fremgår klart af denne artikel, at Pci opfatter Andreotti-regeringen som det første spæde tilløb til det historiske kompromis.

De italienske politiske partier

Dp:	Demokratiske proletarer. Betegnelsen for valgforbundet mellem en række italienske venstregrupper ved 1976-valget. Kernen i sammenslutningen udgøres af partiet Pdup-Manifesto, der for et par år siden blev dannet ved sammenslutningen af en udbrydergruppe fra Pci og resterne af Psiup.
Pci:	Det italienske kommunistiske parti, grundlagt i januar 1921 efter en splittelse i socialistpartiet.
Psiup:	Det italienske socialistparti for proletarisk enhed. Socialistpartiet, der blev oprettet i slutningen af forrige århundrede, antog dette navn efter 1. verdenskrig, men skiftede efter splittelsen i 1947 navn til Psi. Den venstregruppe, der forlod Psi i 1963 på grund af dets regeringssamarbejde med Dc, genantog navnet Psiup.
Psi:	Det italienske socialistparti, se ovenfor.
Psdi:	Det italienske socialdemokratiske parti, betegnelsen for den gruppe, der i januar 1947 brød ud fra socialistpartiet i protest mod samarbejdet med Pci. Indgik efter Dc's brud med Pci og Psi i maj 1947 i den følgende periodes centrum-højre regeringer.
Psu:	Det socialistiske enhedsparti, betegnelsen for sammenlægningen af Psi og Psdi i oktober 1966 i forlængelse af partiernes samarbejde i centrum-venstre regeringerne. Psu deltes i dets oprindelige bestanddele efter det dårlige valgresultat i 1968.
Pri:	Det italienske republikanske parti, oprettet i forrige århundrede efter Italiens forening.
Dc:	Det kristelige demokratiske parti, oprettet i 1942 som en genoplivning af det i perioden 1919–25 aktive katolske parti, Ppi (det italienske folkeparti).
Pli:	Det italienske liberale parti, oprettet i forrige århundrede. Dets store periode var begyndelsen af dette århundrede indtil fascismens magtovertagelse.
Monarkister:	Partiet oprettet i forbindelse med folkeafstemningen i juni 1946, hvor monarkiet blev afskaffet. Partiet har optrådt under flere betegnelser, og var i 1958 splittet i to partier. Ved valget i 1972 opstillede det på fællesliste med Msi og er siden blevet opløst.
Msi:	Den italienske sociale bevægelse, det neofascistiske parti, der blev oprettet i 1946 (formelt er fascistiske partier forbudte i Italien).

Anvendt litteratur:

B. Amoroso og O. J. Olsen, Brud og kontinuitet: Det syditalienske udviklingsproblem, i *Kurasje* Nr. 8, Maj 1973.

P. A. Allum, *Italy – Republic without Government*, New York 1973.

M. Dogan, La stratificazione sociale dei suffragi, i A. Spreafico og J. LaPalombara (red.), *Elezioni e comportamento politico in Italia*, Milano 1963.

G. Galli og A. Prandi, *Patterns of Political Participation in Italy*, New Haven 1970.

G. Galli, Il bipartismo imperfetto: communisti e democristiani in Italia, i P. Farneti (red.), *Il sistema politico italiano*, Bologna 1973.

G. Galli, *Dal bipartismo imperfetto alla possibile alternativa*, Bologna 1975.

A. Gambino, *Storia del dopoguerra*, Bari 1975.

L. Graziano, Patron-Client Relationships in Southern Italy, paper præsenteret ved *APSA*'s møde i 1972.

J. LaPalombara, *Interest Groups in Italian Politics*, Princeton 1964.

G. Mammarella, *L'Italia dopo il fascismo: 1943–1973*, Bologna 1974.

R. Orfei, *L'Occupazione del potere: I democristiani 45/75*, Milano 1976.

G. Pasquino, Le radici del frazionismo e il voto di preferenza, i *Rivista italiana di scienza politica* Nr. 2, 1972.

M. Salvati, Impasse for Italian Capitalism, i *New Left Review* Nr. 76, Nov.-Dec. 1972.

G. Sartori, Proporzionalismo, frazionismo e crisi dei partiti, i *Rivista italiana di scienza politica* Nr. 3, 1971.

P. Sylos Labini, *Saggio sulle classi sociali*, Bari 1974.

G. Tamburrano, *L'Iceberg democristiano*, Milano 1975.

S. G. Tarrow, *Peasant Communism in Southern Italy*, New Haven 1967.

S. J. Woolf (red.), *The Rebirth of Italy 1943–50*, London 1972.